

NOVI MUZEJ GLOBUSA AUSTRIJSKE NACIONALNE KNJIŽNICE U BEČU

JAN MOKRE

U Geografskom horizontu broj 1-2 iz 2003. (2006.) po prvi je puta objavljen članak koji je informirao hrvatsko čitateljstvo o Muzeju globusa i globologiji u Beču. U međuvremenu, nakon razdoblja planiranja, projektiranja, rekonstrukcije i preuređenja od 2002. do 2005. godine, Muzej je otvoren na novoj lokaciji. Stalna izložba je uređena i postavljena na temeljima novih, suvremenih didaktičkih koncepata i principa. Ova važna promjena dovela je i do potrebe novog prikaza Muzeja.

MUZEJ GLOBUSA U PALAČI MOLARD-CLARY

Muzej globusa Austrijske nacionalne knjižnice jedina je specijalizirana institucija u svijetu koja se istodobno bavi sakupljanjem, prezentacijom i znanstvenim istraživanjem globusa i ostalih, s njima povezanih, instrumenata.

Fond Muzeja sadrži više od 650 objekata – globuse Zemlje i globusa nebeske sfere, globuse Mjeseca i drugih planeta, a također i armilarne sfere,¹

¹ Trodimenzionalni, mehanički model nebeske sfere koji se sastoji od prstenova, u čijem je središtu obično planetarni sustav ili Zemlja.

planetarije² i telurije.³ Zahvaljujući angažiranoj politici prikupljanja, očekuje se da će fond Muzeja i nadalje rasti.

Austrijsko Ministarstvo obrazovanja, umjetnosti i kulture je za potrebe Austrijske nacionalne knjižnice 1999. godine kupilo palaču Molard-Clary, baroknu zgradu u ulici Herrengasse 9, u samom srcu Beča. Poštujući vrlo stroge odredbe zaštite spomeničke baštine, zgrada je obnovljena, renovirana i stavljena u funkciju. S jedne strane, takav zahvat je doveo do toga da su u jednom

² Modeli Sunčevog sustava

³ Modeli koji prikazuju kretanje Zemlje oko Sunca, te istodobno kretanje Mjeseca oko Zemlje.

Sl. 1. Palača Molard-Clary u srcu Beča

takvom starom i vrlo atraktivnom zdanju na raspolaganju sve suvremene tehničke mogućnosti i uvjeti, a s druge strane također i svojevrсна ograničenja i ovisnost o datoj prostornoj strukturi kojoj se treba prilagoditi.

Zajedno s Muzejom globusa, u palaču Mollard-Clary preseljene su još dvije institucije Austrijske nacionalne knjižnice: Glazbeni odjel i Odjel planskih jezika s Muzejom Esperanta.

NOVI DIDAKTIČKI KONCEPT MUZEJA GLOBUSA

Kako je već istaknuto, nije promijenjena samo lokacija Muzeja globusa, već njegov didaktički koncept. Novi se Muzej sastoji od tematski orijentiranog izložbenog prostora, gdje su izloženi globusi i ostali povezani instrumentarij, spremišta, gdje se čuvaju pre-

ostali objekti zbirke, te od studijskog odjela, u kojem se, na temelju obrazloženog zahtjeva i po ugovorenom terminu, mogu pojedini predmeti proučavati.

Svi prostori Muzeja su klimatizirani i opremljeni suvremenom zaštitom od požara i to ne samo prezentacijski prostor muzeja, već također i prostor spremišta i studijskog odjela. Svi su objekti također zaštićeni od prašine i štetnog osvjetljenja.

U skladu s načelima muzeologije, suvremena tematski orijentirana koncepcija prikaza definira muzejski izložbeni prostor. To znači da je svaki izložbeni stakleni blok posvećen jednoj temeljnoj globološkoj temi. Izbor i kombinacija prezentiranih objekata prate didaktička načela. Nema tzv. „linije” priče kroz muzej niti kronološkog prikaza, odnosno poretka objekata iz fundusa, ni prezentacije linearnog napretka u razvoju globusa.

Ideja vodilja novog koncepta je prikazati temeljne aspekte „fenomena globusa” prema određenim temama pomoću teksta (njemački i engleski), grafičkih prikaza, fotografija i, naravno samih globusa i instrumenata. Pojedine su teme komplementarne jedna drugoj, a zajedno daju sveobuhvatni pregled globusa kao fenomena, njihove proizvodnje i uopće povijesti globusa. No, posjetitelji se u Muzeju neće upoznati s globusima samo kao sa specifičnom formom kartografije, a izložci neće samo pružati informacije o razvoju geografskih i kozmografskih ideja kroz povijest. Oni će posjetitelja također uvesti u svijet globusa kao objekata velike estetske i umjetničke vrijednosti općenito, a posebno u društvima njihovih ljubitelja i kolekcionara.

Transfer znanja moguć je i bez stručnog vodiča, iako su, naravno, stručna vođenja

foto: Jan Mokre

Sl. 2. Spremište Muzeja globusa

koja organizira Austrijska nacionalna knjižnica veoma popularna. Također postoji i poseban program vođenja priređen za djecu i mlade. Osim toga, posjetiteljima je na raspolaganju i mogućnost korištenja audioaparata kao pomoć prilikom otkrivanja Muzeja.

Cilj Muzeja je ne samo prikazati stare i vrijedne globuse i s njima povezani instrumentarij, već također ukazati na znanja o velikoj različitosti globusa i različitim područjima njihove izrade i proizvodnje kroz povijest, sve do 60-ih godina XX. stoljeća.

Uz tematsku strukturu i organizaciju građe Muzeja, nekoliko je multimedijских stanica s digitalnim animacijama i prezentacija-

ma. Na taj način Muzej uspješno povezuje stare i vrijedne objekte sa suvremenim medijima.

Osim njegove funkcije uvoda u globologiju, novi Muzej globusa je svojevrsno ogledalo politike prikupljanja i akvizicije objekata. Muzej globusa prikuplja široki raspon različitih globusa - od onih koji predstavljaju, osim objekte specifične kartografske ekspresije i vrijedna umjetnička djela, pa do plastičnih globusa i posebnih oblika suvremenih globusa, npr. tematskih globusa i drugih objekata koji predstavljaju nove razvoje u izradi i dizajnu globusa.

ŠETNJA KROZ MUZEJ GLOBUSA

U prvoj prostoriji Muzeja, posjetitelji dočekuju dva velika ekrana s ilustriranim prezentacijama na njemačkom i engleskom jeziku s osnovnim informacijama o Muzeju i o globusima.

Prva dva izložbena staklena bloka posvećena su temeljnim znanjima o globusima Zemlje i neba kao modelima svijeta. Raspravlja se također o prednostima i nedostacima globusa u usporedbi s kartama. Sljedeća dva izložbena bloka prikazuju više različitih metoda izrade globusa i njihovu povijest od grčke antike sve do 70-ih godina XX. stoljeća. Posebno izdvojena i istaknuta je, više od stotinu godina stara, replika poznatog globusa Zemlje koji je 1490. izradio Martin Behaim. Ovaj globus ima posebno značenje jer s jedne strane simbolizira ulogu

globusa na početku europske prekomorske ekspanzije, a s druge strane označuje početak značajne europske proizvodnje globusa. (Original Behaimovog globusa se čuva u Nurembergu).

Dvije su manje prostorije vezane uz ovu prvu dvoranu, a posvećene su, vjerojatno najslavnijem kartografu i proizvođaču globusa, Vicenzu Coronelliju (1650-1718) iz Venecije. Kroz njegovu osobu, kao primjer, predstavljeni su svi oni, više ili manje znani, ljudi koji stoje iza konstrukcije i izrade globusa kroz mnoga stoljeća. Posjetitelji se mogu ukratko upoznati s Coronellijevim životom i radom, a osobito je zanimljivo i dojmljivo usporediti njegove sjajne goleme globuse Zemlje i neba s promjerom od više od 1 m s vrlo rijetkim parom globusa, promjera samo 15 cm.

foto: Jan Mokre

Sl. 3. Mercatorov globus s virtualnim globusom

Sljedeća je prostorija Muzeja posvećena uvodu u povijest proučavanja globusa u Austriji. Beč je znan kao svjetski centar globologije, gdje se ne nalazi samo jedini Muzej globusa u svijetu, već također i sjedište Međunarodnog Coronelli udruženja za izučavanje globusa. U Beču živi više kolekcionara, vlasnika vrijednih privatnih zbirki globusa, a na bečkom sveučilištu globusi se proučavaju više od stotinu godina. U ovoj maloj prostoriji posjetitelji mogu također naći informacije o povijesti Muzeja globusa Austrijske nacionalne biblioteke, kao i o životu i radu Roberta Haardta (1884-1962), doajena globologije u Austriji, koji je vodio prvi (privatni) muzej globusa u Beču od kasnih 40-ih godina XX. stoljeća do svoje smrti

Sljedeća dvorana, zvana „zlatni kabinet” je zaista impresivna zbog oslikanih zidova

s kraja 17. stoljeća, koji su najvjerojatnije djelo Andree Lanzanija. Ovdje je također izloženo nekoliko instrumenta kao npr. armilarne sfere, planetariji, teluriji i lunariji. Ti instrumenti nisu u fokusu Muzeja, ali su svakako dio globologije kao studija, te na taj način zaokružuju izložbu.

Sljedeća velika dvorana ponovno je posvećena globusima. U središtu se nalaze dva najvrednija globusa u vlasništvu Austrijske nacionalne knjižnice, globus Zemlje i neba Gerarda Mercatora iz 1541 i 1551. U okviru posebnog izložbenog bloka je virtualni globus s digitalnim faksimilom Mercatorova globusa Zemlje.

Dva velika izložbena staklena bloka posvećena su kartografskoj površini Zemljinih, odnosno nebeskih globusa. Pored originalnih objekata i svjetlećeg teksta, to je u

foto: Jan Mokre

Sl. 4. Šesta dvorana Muzeja globusa

prvom redu ostvareno pomoću fotografija na stražnjoj stranici izložbenog staklenog bloka, koje prikazuju određene aspekte kartografske površine globusa. U slučaju Zemljinih globusa, to su npr. varijacije s obzirom na lokaciju početnog meridijana prije međunarodne konvencije 1913., kada je dogovoreno da to bude meridijan koji prolazi kroz zvjezdarnicu Greenwich. Također su vizualizirane različite metode predstavljanja površine Zemlje (reljefa), kao i upisivanje pogrešnog i/ili nedostatnog geografskog znanja.

U slučaju nebeskih globusa prvenstveno je vizualiziran razvoj stilova označavanja i upisivanja konstelacija kroz stoljeća na primjeru konstelacije zvijezda Velikog medvjeda. Drugo, postoje i slabo poznati, istrošeni, te slabo vidljivi element i sadržaji, koji su

reproducirani na stražnjem zidu izložbenog bloka (balon, električni stroj, mačka).

Sljedeća dva izložbena bloka prikazuju različite posebne vrste globusa: reljefne globuse, tematske globuse, precesijske globuse, globuse kao satne mehanizme, džepne globuse, globuse na napuhavanje (baloni), globuse – kišobrane, globuse na slaganje, globuse na otvaranje i sl.

Posljednji izložbeni blok u ovoj dvorani je posvećen globusima kao instrumentima. Naime, na ovom mjestu se vizualizira činjenica da su globusi u neka davnija vremena korišteni ne samo kao modeli, nego i kao znanstveni instrumenti koji su se mogli koristiti kao analogni kalkulatori.

Didaktički program Muzeja završava u prostoriji s prezentacijom i objašnjenjem lunarnih globusa i globusa planeta.

foto: Jan Mokre

Sl. 5. Sedma dvorana Muzeja globusa

Preko puta ove zadnje tematske točke nalazi se polukružni postav koji prikazuje globuse iz cijelog svijeta. Prikazani objekti su organizirani u grupe prema različitim regijama svijeta koje su relevantne s obzirom na produkciju globusa, npr. engleski globusi, francuski, arapski, japanski, njemački, austrougarski, ruski globusi itd... Na taj način posjetitelj može dobiti uvid u veliku različitost u produkciji globusa u povijesti, kao i u veličinu fundusa globusa Austrijske nacionalne biblioteke.

GALERIJA KOLEKCIONARA

Posljednja prostorija muzeja je novina; to je tzv. „Galerija kolekcionara“. Četvoro najvažnijih bečkih kolekcionara: Heide Wohlschlaeger, Rudolf Schmidt, Peter E. Allmayer-Beck i Walter Wiesinger predstavljaju dijelove svojih vrijednih zbirki. Na taj način ko-

lekcionari pokazuju usku povezanost djelatnosti ljubitelja globusa i djelatnosti Muzeja globusa s jedne strane, te ukazuju na to da ne postoji samo jedan način približavanja fenomena globusa (muzejski koncept), već više različitih individualnih pristupa. Zaista izuzetan izložak ove dvorane je najstariji globus u Austriji: globus Zemlje iz cca.1536. u izradi Gemme Frisiusa (1508-1555) – jedini je postojeći primjerak, u vlasništvu privatne zbirke Rudolfa Schmidta iz Beča.

DIGITALNE, INTERAKTIVNE ANIMACIJE I VIRTUALNI GLOBUSI

Pored prikaza otprilike 250-ak čvrstih trodimenzionalnih objekata (200 globusa i povezanog instrumentarija u vlasništvu Austrijske nacionalne biblioteke, te 50 objekata iz privatnih zbirki) – Muzej globusa također nudi i digitalne prezentacije, te na taj način

Sl. 6. Galerija kolekcionara

povezuje svijet starine i nedodirljiva blaga s mogućnostima koje nam pruža informacijska tehnologija.

Ove suvremene, digitalne i dijelom interaktivne animacije kreirao je i razvio projektni tim Odsjeka za geografiju i regionalna istraživanja Sveučilišta u Beču 2004/2005., koji je vodio doc.dr.sc. Andreas Riedl u suradnji s Muzejom globusa za Austrijski nacionalnu biblioteku.

Uz već spomenute velike ekrane koji dočekuju posjetitelje na početku Muzeja, još su četiri interaktivne animacije na ekranima osjetljivim na dodir, koje prikazuju kartografski proces ravnjanja Zemljine, odnosno nebeske sfere u procesu konstrukcije Zemljinih i nebeskih globusa.

Tri multimedijske stanice omogućuju posjetiteljima da nauče još više o globusima, povijesti globusa, proizvodnji globusa i suvremenim virtualnim globusima na način učenja pomoću interneta.

Ipak, definitivno najatraktivnija od digitalnih prezentacija je virtualni globus koji se

nalazi izravno ispod (nedodirljivog) Mercatorovog Zemljinog globusa iz 1541. Ovaj digitalni faksimil na ekranu osjetljivom na dodir omogućuje posjetiteljima da ga pokreću, zumiraju, da odabiru i uvećavaju detalje, da preklapaju originalnu površinu, rukom bojanu, linijama, grafičkim simbolima i nazivima (toponimima) pomoću originalne bakrene ploče. Na taj način kontrast površine globusa je mnogo oštrije, te je mnogo lakše prepoznavati sadržaj. Također je moguće preklapanje starog globusa sa suvremenim prostornim podacima. Najzanimljivije je možda preklapanje sadašnje, stvarne obalne linije preko globusa iz 1541. kako bi se usporedila realnost sa Mecatorovim geografskim znanjem.

U usporedbi sa „starim“ (iz 1986.) Muzejom globusa na Josefplatzu, interes javnosti sve je veći. Za ilustraciju, tijekom 2010. godine, kroz novi je Muzej prošlo više od 15 000 posjetilaca, dok je Muzej, prije renoviranja i preuređenja primao oko 3000 do 4500 posjetilaca godišnje.

PREVELA NA HRVATSKI: BORNA FUERST-BJELIŠ

Muzej globusa Austrijske nacionalne knjižnice

Palais Mollard-Clary,
Herrengasse 9, 1010 Wien, Austria

http://www.onb.ac.at/ev/globe_museum.htm,

E-mail: globen@onb.ac.at

Tel: 0043 1 5341 0710,

Fax: 0043 1 5341 0319

Radno vrijeme:

Ponedjeljak zatvoreno; Utorak, srijeda: 10:00 - 18:00; Četvrtak: 10:00 - 21:00 Petak, subota, nedjelja: 10:00 - 18:00; Izuzetak: Muzej globusa se zatvara 24. prosinca u 15:00, a 31. prosinca u 18:00.

JAN MOKRE, upravitelj Muzeja globusa

Austrian National Library, Globe Museum

P.O.Box 308, A-1010 Wien, Austria, e-mail: jan.mokre@onb.ac.at